
De geschiedenis van de mens

De Steentijd

De eerste bewoners van Ierland waren jagers, die zich rond 6.000 jaar v.Chr. aan de noord- en oostkust vestigden. Dit tijdstip markeert in Ierland het begin van de Steentijd, die duurde tot 2.000 v.Chr. Vele fraaie gepolijste vuistbijlen en andere artefacten, afkomstig van de beroemde Steentijdindustrieën van **Rathlin Island** en van **Tievebulliagh** bij Cushendall in County Antrim, worden niet alleen in Ierland gevonden doch hebben ook hun weg gevonden naar vele andere Westeuropese landen. Rond 3.000 v.Chr. arriveerden de bouwers van de grote stenen monumenten. Er bevinden zich op het ogenblik nog rond de 1.200 dolmens en menhirs in Ierland, benevens enkele duizenden resten van ringforten en andere neolithische kunstwerken.

Een **dolmen** is een soort hunebed, bestaande uit een aantal rechtopstaande, platte stenen met één of meer grote dekstenen. Zie afb. 27. Over deze grafkamer werd vaak een aarden heuvel opgeworpen. Een variatie is de **cairn**, een grafheuvel die bestaat uit een enorme massa losse stenen, waaronder zich ook een dolmen kan bevinden. Een grote cairn ligt ten westen van Sligo. Dit is volgens de overlevering het graf van een beroemde Keltische koningin van Connaught uit de eerste eeuw van onze jaartelling: koningin Meave.

Een **menhir** is een losse, rechtopstaande steen, soms voorzien van inscripties. Series rechtopstaande stenen, geplaatst in een cirkel, begrenzen een heilige plaats.

Een **ringfort** is een groot, rond verdedigingswerk, bestaande uit een kring van stenen of een dikke muur van gestapelde stenen; soms is het ringfort omringd door een aarden wal, al dan niet met een gracht of greppel eromheen. Deze zogenoemde **raths** en **cahers** zijn bewoond gebleven tot in de 5de eeuw. De Bronstijd duurde in Ierland van 500 v.Chr. tot 500 na Chr. Dit tijdperk is een van de belangrijkste perioden in de Ierse geschiedenis, het brak aan toen de Kelten arriveerden.

De Kelten

De Kelten waren waarschijnlijk oorspronkelijk afkomstig uit het gebied van de Boven-Rijn en Boven-Donau. Zij overleden reeds in de loop van de Bronstijd het zuidoosten van Frankrijk. Daarnaast zwermden verscheidene Keltische stammen verder uit, onder meer in de 10de eeuw v.Chr. naar Spanje en Portugal.

In het begin van de 6de eeuw v.Chr. traden de Kelten meer georganiseerd en systematisch op. Tot en met de 3de eeuw v.Chr. vestigden zij een wereldrijk, dat zich uitstrekte van het noorden van Schotland en Ierland tot ver in Turkije en over het gehele Iberisch Schiereiland.

In het begin van de 3de eeuw v.Chr. was de grootste uitbreiding van het Keltische gebied al weer achter de rug doordat de Romeinen, te beginnen in 283 v.Chr., de Keltische (door hen genoemd de 'Gallische') volken van Noord-Italië onderwierpen.

Tussen 238 en 219 ging Iberia voor de Kelt' Iberiërs aan Carthago verloren, dat op zijn beurt binnen 80 jaar weer het gehele gebied aan de Romeinen moest afstaan.

In de loop van de laatste eeuw voor het begin van onze jaartelling hadden de Romeinen geheel West- en Zuid-Europa achter Rijn en Donau in handen en waren er op het Europese vasteland geen onafhankelijke Kelten meer.

Toch verging het de Romeinen niet in alles zo gemakkelijk. Reeds Caesar, die zich tussen 60 en 50 v.Chr. tot taak gesteld had geheel 'Gallië' te veroveren, heeft moeten ervaren dat de Bretonse Kelten nooit volledig konden worden onderworpen. Wat dat betreft is het verhaal van 'Asterix en Obelix' op waarheid gestoeld. Daarnaast is ook Ierland nooit in de macht van Rome gekomen.

De Romeinen zagen vooral in de Druïden een groot gevaar en zij hebben hen intensief bestreden; keizer Tiberius verbood hun cultus. De Romeinen maakten mede voor dit doel een studie van deze Druïden. Vrijwel alle kennis die wij nu over hen hebben is afkomstig van deze Romeinse schrijvers.

Beroemd in de Keltische kunst zijn de grote variaties in ornamenten. Vooral spiraalvormige motieven, waarin ook sterk gestileerde menselijke figuren en fantastische dierfiguren werden verwerkt, zijn kenmerkend. De Keltische metaalbewerking en de emailleerkunst hadden dan ook een zeer hoog niveau.

Na de Romeinse verovering was het met deze rijke kunst groten-deels gedaan, de naturalistisch ingestelde Romeinen hadden geen interesse voor het abstracte ornamentisme.

De Keltische kunst is wel blijven voortleven in Ierland, waar deze kunst na de kerstening een tweede grote bloei doormaakte. De Keltische kunst vond in het christendom een nieuwe inspiratiebron en kreeg zijn toepassing in het illustreren van christelijke handschriften (*The Book of Kells*, 8ste - 9de eeuw), en de ornamentering van kerken en kruisen (de *High Crosses* van Ierland).

In de 2de eeuw van onze jaartelling was Ierland verdeeld in vier Keltische koninkrijken: Ulster, Connaught, Leinster en Munster, met de *Ard-Ri*, de *High King* (opperkoning) als overkoepelende autoriteit. Deze situatie heeft vele eeuwen gezorgd voor een stabiele periode in de Ierse geschiedenis.

De Keltische High King resideerde op Tara Hill, een geïsoleerde heuvel in het vlakke landschap van het Boyne district ten noordwesten van Dublin. Eens in de drie jaar werden de Keltische stamhoofden en koningen op de heuvel bij elkaar geroepen voor

Afb. 17 A. De Rock of Cashel is een prominente, plaatselijke opwelling (monocline) van overigens horizontaal liggende Carbonische kalksteen in een vlak, door glaciale 'drift' bedekt landschap ten oosten van Tipperary. Van het grijze kalkgesteente ter plaatse is het complex gebouwd dat deze heuvel bekroont: een kasteel van de koningen van Munster, een kapel, een kathedraal met round tower en een begraafplaats met high cross.

Afb. 17 B. (Links) Het high cross bij Castledermot, op het kerkhof achter de kerk, heeft een fraai beeldhouwde bijbelse voorstelling.

Afb. 17 C. (Boven) Ardfert Abbey, ten noordwesten van Tralee (Co. Kerry), is een pittoresk voorbeeld van de ruïnes, waarin in vroeger eeuwen vele religieuze gebouwen in Ierland werden veranderd.

de 'nationale vergadering'. Er werd daarbij een groots volksfeest gehouden. Tara Hill bevat nu slechts de resten van een ganggraf, enkele wallen en de grote steen waarop de koningen werden gekroond.

Ten noorden van Tara ligt aan de Boyne een machtige Keltische koninklijke begraafplaats, de grote tumulus van *Brugh na Boinne* (Newgrange, ten westen van **Drogheda**). De Kelten hebben hier gebruik gemaakt van een Neolithische koninklijke begraafplaats, die reeds een kleine 2000 jaar eerder in gebruik was en die de grootste necropolis van de Britse Eilanden is.

In de 5de eeuw werd Ierland tot het christendom gebracht. St. Patrick, van oorsprong een Schot, die zijn geestelijke vorming kreeg in Frankrijk, arriveerde in 432 na Chr. in Ierland. Hij predikte een aan de Keltische eredienst aangepaste versie en deze werd ook door de Druïden geaccepteerd. Hij is de nationale heilige van Ierland. Volgens de overlevering kreeg hij de bekering van Ierland in enkele tientallen jaren voor elkaar.

In de 6de en 7de eeuw kwam in Ierland een zeer uitgebreid kloosterleven op gang; Ierland was van een missiegebied geworden tot een belangrijk zendingscentrum. Ook 'onze' Bonifacius kwam uit Ierland. Ierse monniken trokken naar vele landen van Europa en de door hen gestichte kloosters werden van groot belang als centra van geloof en wetenschap. In Ierland bleef veel van de Keltische cultuur bewaard dank zij de activiteiten van de monniken.

Kloostergemeenschappen

Een zeer belangrijke periode uit de Ierse geschiedenis is die van de grote kloostergemeenschappen, zoals **Clonmacnoise**, ten zuiden van Athlone (gesticht in de 6de eeuw door St. Ciaran) en Glendalough. In deze kloostersteden stonden tientallen kerken en kloosters en er woonden en studeerden tijdens de bloeitijd in de 9de en 10de eeuw enkele duizenden monniken.

Een karakteristiek element bij vele kloostergemeenschappen is de *round tower*, een enkele tientallen meters hoge, ronde toren met een kegelvormige top. In de toren bevinden zich veelal vijf verdiepingen; de benedenverdieping en de ingang bevinden zich enkele meters boven de grond. Waarschijnlijk dienden deze torens, behalve als klokketoren en wachttorens, als schuilplaats bij, onder meer, de aanvallen van de Vikingen. Afb. 17 A.

Typerend is het Ierse *high cross*, waarvan enkele fraaie voorbeelden te zien zijn in Clonmacnoise bij Athlone. De vorm van het *high cross*, met zijn cirkelvormige structuur op het kruispunt van de twee balken, is terug te voeren tot de Keltische heilige vuurplaats bij de cultus van de Druïden. Het kruis werd van de 9de tot en met de 12de eeuw voor de christelijke geestelijkheid een belangrijk hulpmiddel voor de geestelijke vorming van de bevolking; verhalende bijbelse voorstellingen, verlucht met Keltische versieringen, werden in het kruis uitgehakt. Afb. 17 B.

Een zonnensymbool, dat stamt uit de Keltische tijd en dat tot op de dag van vandaag in Ierland nog als zodanig wordt beschouwd, is het *St. Brigid-kruis*, dat op de naamdag op 1 februari door de Ieren van stro wordt gevlochten.

De Noormannen

Na 795 na Chr. was het afgelopen met de rust in Ierland. Tot in het begin van de 11de eeuw zuchtte het land onder de invallen van de Noormannen, die op hun plundertochten tot ver in het binnenland vele kloostergemeenschappen hebben verwoest en de Ierse cultuur een gevoelige klap hebben toegebracht.

De Noormannen stichtten Dublin (841 na Chr.), hier resideerde een Viking-koning.

In het jaar 1014 werden de Noormannen bij Clontarf, ten noordoosten van Dublin, verslagen.

Ondanks de aanwezigheid van een opperkoning kwamen bloedige veten tussen de verschillende stamhoofden en koningen voor. Vooral in het verdere gedeelte van de 11de en een groot gedeelte van de 12de eeuw was het zeer onrustig door vele oorlogen. In de loop van de 12de eeuw werd de hulp van Engeland ingeroepen door Dermot, de koning van Leinster. De Engelsen zagen hun kans schoon en vestigden hun gezag over een gebied rond Dublin; in 1171 werd Hugh de Lacy door Henry II als onderkoning van Ierland benoemd. Dit luidde het begin in van de Anglo-Normandische periode, waarbij de Engelsen in eerste instantie hun invloed snel over het gehele eiland uitbreidden.

De Engelse overheersing

De Keltische koningen werden afgezet; de laatste Keltische opperkoning was Rory O'Connor, die in 1198 stierf. Zijn graf ligt in Clonmacnoise.

De Ieren hebben zich bij de Engelse overheersing nooit neergelegd. De Anglo-Normandische vorsten toonden echter in de loop van de tijd te veel sympathie voor de Ieren naar de zin van de Engelsen. Henry VIII, geplaagd door het sterke Ierse verzet, dat toenam door zijn poging tot invoering van de Anglicaanse Kerk, besloot om geheel Ierland voorgoed te onderwerpen. De katholieken werden op intensieve wijze onderdrukt en hiermee werd de basis gelegd voor de strijd tussen de protestantse Engelsen en de katholieke Ieren, die vele eeuwen zou gaan duren. Een korte uitzondering vormde de regeringsperiode van de katholieke Mary Tudor (1553-1558). Tijdens de hierop volgende regeringsperiode van Elisabeth I werd de verovering van geheel Ierland voltooid. Vele kloosters en kerken veranderden in deze tijd tot de ruïnes die wij nu overal in Ierland tegenkomen. Afb. 17 C.

De voornaamste interesse van de Engelsen voor het arme Ierland lag in de bossen: eikenhout voor schepen en verder voor de houtskool. Lange tijd werd het voor Engeland bestemde ijzer in Ierse ovens uit het erts gewonnen. Reeds in de loop van de 18de eeuw was vrijwel al het bos van Ierland verdwenen. Het verzet tegen Engeland is in de loop der eeuwen alleen maar toegenomen. De gebeurtenis die tot op de dag van vandaag wordt aangegrepen als grondslag voor de Ierse kwestie is de opstand van Ierse edelen tijdens de regering van Jacobus I in het begin van de 17de eeuw. De opstand ontstond in Ulster; grote gebieden werden door Jacobus I verbeurd verklaard, de bevolking werd uitgemoord en de landerijen werden toegewezen aan protestantse Engelse en Schotse kolonisten. Dit was de zogenoemde vestiging van de *Ulster Plantation*, waaruit de protestantse minderheid van

Noord-Ierland is gegroeid. In 1791 werd de *United Irishman*-organisatie opgericht die streefde naar een onafhankelijk Ierland. In Ulster werd als tegenhanger de *Orange Society* in het leven geroepen door protestanten die ijverden voor het behoud van de band met Engeland. De eerste schermutselingen vonden plaats in 1798; toenemende terreur leidde ertoe dat er in 1886 een voorstel werd gedaan om aan Ierland zelfbestuur te geven. Dit werd, mede door de tegenwerking van de Oranjegezinden in Ulster en door het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog, opgeschort.

Onafhankelijkheid

In 1918 werd eenzijdig de Ierse onafhankelijkheid geproclameerd; dit leidde tot de Engels-Ierse oorlog die duurde van 1919 tot 1921. Een belangrijke tegenstander voor de Engelsen was de IRA. Noord-Ierland kreeg in 1920 zelfbestuur, doch bleef verenigd met Engeland. In 1922 werd de Ierse Vrijstaat gesticht, waarvan Noord-Ierland, waar een grote Britse meerderheid aanwezig is, werd uitgesloten. De Vrijstaat Ierland kreeg de status van Dominion, met de Britse vorst als staatshoofd. De eed van trouw aan de Engelse koning werd in 1937 afgezworen. In 1938 maakte een nieuwe grondwet een einde aan de Dominion-status van de Ierse Vrijstaat; de oude naam *Éire* werd aangenomen. Op 17 november 1948 werd de Ierse Republiek onafhankelijk. De verdeling van Ierland is tot op de dag van vandaag een pijnlijke kwestie gebleven.

De mijnbouw

In Ierland heeft de mijnbouw een lange geschiedenis, die teruggaat tot de Bronstijd. In de 17de en de 18de eeuw was de ertswinning belangrijk, de erts van Ierland waren echter veelal zeer laagwaardig. Van veel groter belang was de ertsverwerkingsindustrie. Het Ierse erts werd gemengd met geïmporteerd hoogwaardig erts en in Ierland gesmolten. De oorzaak van deze uitgebreide industrie was dat de houtskool, nodig voor het smelten van het erts, in Ierland belangrijk goedkoper werd geproduceerd dan in Engeland.

Gedurende de 19de eeuw bereikte de produktie van koper, lood, zilver en pyritisch ijzererts zijn hoogtepunt. Rond 1880 kwam het keerpunt met een belangrijke vermindering van de metaalertsproduktie. Deze bleef tot in de jaren '50 van deze eeuw van zeer gering belang. De voornaamste mijnen uit de vorige eeuw waren (zie afb. 18, op de volgende pagina): de kopermijnen van **Allihies** en omgeving in Co. Cork (chalco-pyriet-barriet-kwartsaders); **Bunmahon** in Co. Waterford en **Avoca** in Co. Wicklow (gebande pyriet en chalcopyriet). Lood (galeniet) werd gewonnen bij **Abbeytown** in Co. Sligo en in het gebied van **Glendasan - Glendalough - Glenmalur** in Co. Wicklow. Zilverhoudend looderts werd gewonnen in **Silvermines** in Co. Tipperary. In de jaren '50 en '60 van de 20ste eeuw werden de mijn-activiteiten weer opgenomen in **Avoca** (koper) en

Abbeytown (lood en zink). Van groot belang was de ontdekking in 1961 van de lood-zink-koper-zilverertsvoorkomens van **Tynagh** in Co. Galway.

Een ander, zeer groot lood-zinkertsvoorkomen werd in 1970 ontdekt bij **Navan** in Co. Meath, waar de mijnactiviteiten in 1978 werden gestart. De reserves van Navan bedragen 80 miljoen ton, het gehalte aan lood en zink is 14%; het is het grootste lood-zinkvoorkomen in Europa.

Ierland is een belangrijke producent en exporteur van barriet. Dit bariumerts wordt in dagbouw gewonnen bij **Ballynoe** bij Silvermines in Co. Tipperary. De barriet wordt vergezeld van hematiet en pyriet. Barriet komt, als begeleider van de Tynagh-ertsen, voor in aders. Verder is er bij **Ben Bulbin** de Benbulbin Barriet Mijn, die sinds meer dan een eeuw onregelmatig in bedrijf is.

Steenkool komt in Ierland op bescheiden schaal voor en de produktie heeft nooit meer dan een zeer klein gedeelte van de Ierse

Afb. 19. Vlak landschap in Connemara met turf-ontginning: diepe, mechanisch opengelegde sleuf en hopen te drogen gelegde turf. Een vaak terugkerend beeld in het Ierse landschap.